

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

26. De Mirifica Saluiani acrimonia & vi dicendi: Ex Saluiano lecta; & hic
subiecta. De impuritate & luxuria Theatri.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

lis verò tantum nunc venio, verum, & ante illos à communi Angelorum domino missus sum, ut hæc mitissima, ac benignissima animæ proclamem, quod si hominibus ipsorum debita dimittatis, & pater cælestis lapsus vestros vobis dimittet.

*Iudicium
Dei exci-
tat man-
suetudi-
nem, vel
mansue-
tudinis
sua causa me-
moriam iu-
dicij.*

Recordare igitur illius diei, quo omnes de actis rationem sumus reddituri: cogita quod etiam si quid tibi humanitus excidit, omnes sine vllis laboribus ablueri prævaricationes per iudicium, & sententiam istam potes. Alij nempe legati aurum, & argentum, & alia humanissimi dona ferunt: ego vero cum sacris ad imperium tuum legibus veni, & pro donis omnibus has prætendo, & te dominum tuum imitari supplico, qui quotidie à nobis contumelias illatis, nunquam suæ benignitatis fontes claudit.

Et ne spes nostras atteras, promissionesque confundas, hoc ego te cum alijs hoc scire volo; quod si reconciliari velis, & pristinam civitati benevolentiam communicare, cum multa reuertar fiducia: si vero civitatem asperneris, non tantum ipsam non ascendam, nec ipsius solum videbo, verum & perpetuum mihi indicam exilium, & in aliam me partem terrarum conijciam: Neque enim hoc contingat, ut in illam vnquam adferri patriam velim, in quam humanissimus tu, & omnium hominum mitissimus Imperator, pacari, reconciliariq; nolueris.

Placuit hæc ex florentiori Patrum stylo præcæpere; nunc an in Ecclesiasticis concionibus hæc styli amœnitas consecranda sit, commodius sequenti libro disseremus.

DE MIRIFICA SALVIANI acrimonia, & vi dicendi.

CAPVT XXVI.

*Sed v' ista, quæ plus habent floris, omit-
tamus; lubet quadam ex Saluiano maximè
lecta hic subijcere, ex quibus hominis impe-
tum cum Demosthenico comparandum pos-
sit agnoscere.*

De impuritate & luxuria theatri.

DE quotidianis tamen obscenitatibus *Saluianum* loquamur, quas tales ac tam innumeras legiones dæmonum excogitarunt, ut etiam honestæ ac probæ mentes, etsi nonnullas earum spernere ac calcare possunt, omnes tamen penitus superare vix possint. Sicut enim exercitus pugnaturi, ea loca, per quæ venturas hostium turmas sciunt, aut tribulis infestare dicuntur: scilicet ut etiam si non in omnia ea quispiam incidat, nullus tamen penitus euadat: Ita etiam dæmones tam multas in vita ista humano generi illecebrarum insidias prætenderunt, ut etsi plurimas earum aliquis effugiat, tamen quacunque capiatur. Equidem quia longum est nunc dicere de omnibus, amphitheatris scilicet, aleis, lusorijs, pompis, athleticis, petaminarijs, pantomimis, cæterisque portentis; quæ piget dicere, quia piget malum tale vel nosse, de solis circorum ac theatrorum impuritatibus dico. Talia enim sunt, quæ illic fiunt, ut ea non solum dicere, sed etiam recordari aliquis sine pollutione non possit. Alia quippe crimina singulas sibi ferme in nobis vendicant portiones, vel cogitationes sordidæ animi, vel impudici aspectus oculos, ut auditor improbi aures, ita ut cum ex his vnum aliquid errauerit, reliqua possint carere peccatis. In theatris vero nihil eorum relatu vacat, quia & concupiscentiæ animus, & auditu aures, & aspectu oculi polluantur. Quæ quidem omnia tam flagitiosa sunt, ut etiam explicare ea quispiam atque eloqui saluo pudore non valeat. Quis enim integro veterum statu dicere queat illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obscenitates, illas motuum turpitudines, illas gestuum fœditates? quæ quanti sint criminis, vel hinc intelligi potest, quod & relationem sui interdicit. Nonnulla quippe etiam maxima scelera incolumi honestate referentis & nominari, & argui possunt, ut homicidium, latrocinium, adulterium, sacrilegium, cæteraque in hunc modum. Solæ theatrorum impuritates sunt, quæ honestè non possunt vel accusari, ita noua in coarguenda harum turpitudinum probrofitate res euenit arguenti; ut cum absque dubio honestus sit, qui accusare ea velit, honestate tamen integra ea loqui & accusare non possit. Alia quoque omnia mala agentes pollutunt, non videntes vel audientes. Siquidem etsi blasphemum quempiam audias, sacrilegio non

non pollueris, quia mente dissentis. Et si interuenias latrocinio, non inquinaris actu, quia abhorres animo. Solæ spectaculorum impuritates sunt, quæ vnum admodum faciunt & agentium & aspicientium crimen. Nam dum spectantes hæc comprobant ac libenter vident, omnes ea visu atque assensu agunt, vt vere in eos Apostolicū illud peculiariter cadat: *Quia digni sunt morte non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Itaque in illis imaginibus fornicationum, omnis omnino plebs animo fornicatur. Et qui forte ad spectaculum puri venerant, de theatro adulteri reuertuntur. Non enim tunc tantummodo quando redeunt, sed etiam quando veniunt fornicantur. Nam hoc ipso quod aliquis rem obsequam cupit, dum ad immunda properat, immundus est. Quæ cum ita sint, ecce qualia aut omnes, aut pene omnes Romani agunt. Et cum hæc ita sint, qui talia agimus, negligi nos à diuinitate causamur; relinqui nos à Domino nostro dicimus, cum ipsi Dominum relinquamus. Fingamus enim, quod respicere nos Dominus noster velit, etiam non merentes, videamus si potest. Ecce innumera Christianorum milia in spectaculis quotidie rerum turpium commemorantur. Potest ergo illos Deus respicere, qui tales sunt? Potest ad eos respicere, qui bacchantur in circis, qui mœchantur in theatris? An forte hoc volumus, & hoc dignum putamus, vt cum in circis nos & in theatris Deus videat, ea quæ nos aspiciamus aspiciat quoque ipse nobiscum, & turpitudines quas nos cernimus, cernat etiam ipse nobiscum? alterutrum enim fieri necesse est: quia si nos videre dignatur, consequens est, vt etiam illa vbi nos sumus, videat: aut si ab illis, quod non dubium est, auertit oculos, etiam à nobis qui illic sumus, pariter auertat. Et cum hæc ita sint, facimus hæc tamen, at sine cessatione quæ dixit. An forte in morem veterum paganorum, theatrorum & circorum nos Deum habere arbitramur? Faciebant enim hæc illi quondam, quia has idolorum suorum delitias esse credebant. Nos quomodo hæc facimus, qui odisse Deum nostrum hæc certo scimus? Aut certe si placere has turpitudines Deo nouimus, non prohibeo quin sine cessatione faciamus. Si vero in conscientia nostra hoc est, quod Deus horret, quod execratur, quod sicut in his sit pastus Diaboli, ita offensio Dei, quomodo nos in Ecclesia Dei colere Deum dicimus, qui in ob-

scenitate ludorum semper diabolo deseruimus, & hæc gnari ac scientes de consilio & industria? Et quæ nobis quæso spes erit apud Deum, qui non casu aut imprudentia Deum lædimus, sed exemplo illorum quondam gigantum, quos insanis conatibus superna tentasse, & quasi in nubes gradum tulisse legimus. Sic nos per iniurias, quas in omni mundo semper inferimus, quasi consensu publico cælum oppugnamus. Christo ergo, ô amentia monstruosa! Christo Circenses offerimus & mimos, tunc & hoc maximè cum ab eo aliquid boni capimus, cum prosperitatis aliquid ab eo attribuitur, aut victoria de hostibus à diuinitate præstat. Et quid aliud hæc re facere videmur, quam si quis homini beneficium largienti iniuriosus sit, aut blandientem conuicijs cadat, aut osculantem vultum mucrone transfigat? Interrogo enim omnes potentes ac diuites mundi huius, cuius piaculi reus sit seruus ille, qui bono ac pio domino malum cogitet, qui bene merenti conuicium faciat, & pro libertate, quam accipit, contumeliam reddat. Absque dubio maximi criminis reus creditur, qui malum pro bono reddit, cui etiam malum pro malo reddere non liceret? Hoc ergo etiam nos qui Christiani dicimur, facimus; irritamus in nos misericordem Deum impunitatibus nostris, propitiantem sordibus lædimus, blandientem iniurijs verberamus. Christo ergo, ô amentia monstruosa! Christo Circenses offerimus & mimos, Christo beneficijs suis theatrorum obscœna reddimus, Christo ludicrorum turpissimorum hostias immolamus. Videlicet hoc nos pro nobis in carne natus Saluator noster edocuit. Hoc vel per seipsum, vel per Apostolos prædicauit. Propter hoc humanæ natiuitatis verecundiam subiit, & contumeliosa terreni ortus principia suscepit. Propter hoc in præsepio iacuit, cui seruierunt Angeli cum iaceret. Propter hoc inuolui se pannorum crepundijs voluit, qui cælum tegebat in pannis. Propter hoc in patibulo pependit, quem pendentes mundus expauit.

* *

Zzzz De Cæ-

De Carthagine luxuriante in Circo inter armorum terrores.

Salianus
lib. 6.

Quis aestimare hoc malum possit? circumsonabant armis muros Circae Carthaginis populi barbarorum: & Ecclesia Carthaginensis insaniebat in Circo, luxuriabat in theatris: alij foris iugulabantur, alij intus fornicabantur: pars plebis erat foris captiua hostium, pars intus captiua vitiorum. Cuius fors peior fuerit, incertum est. Illi quidem erant extrinsecus carne, sed isti intus mente captiui, & ex duobus letalibus malis, leuius, ut reor, captiuitatem corporis Christianum, quam captiuitatem animae sustinere, secundum illud quod docet Saluator ipse in Euangelio, grauius multo animorum mortem esse quam corporum. An credimus forte quod captiuus animo populus ille non fuerit, qui latus tunc in suorum captiuitatibus fuit? captiuus corde & sensu non erat, qui inter suorum supplicia ridebat, qui iugulati se in suorum iugulis non intelligebat, qui mori se in suorum mortibus non putabat. Frigor, ut ita dixerim, extra muros, praetiorum & ludicrorum confundebatur; vox morientium, voxque bacchantium; ac vix discerni forsitan poterat plebis ciuitatio, quae cadebat in bello, & sonus populi qui clamabat in Circo. Et cum haec omnia fierent, quid aliud talis populus agebat, nisi ut cum eum Deus perdere adhuc fortasse nollet, tamen ipse exigeret ut periret?

Item, De Luxuria Treuiorum impendente bello.

Salianus
lib. 6.

Vidi siquidem ego ipse Treuiros domi nobiles, dignitate sublimes, licet iam spoliatos atque vastatos, minus tamen euersos rebus fuisse quam moribus. Quamuis enim depopulatis iam atque nudatis aliquid supererat de substantia, nihil autem de disciplina aderat; grauioreque in semet hostes externis hostibus erant, ut licet iam a barbaris euersi essent, a se tamen magis euertentur. Lugebit est referre quae vidimus, senes honoratos, decrepitos Christianos, imminente admodum iam excidio ciuitatis, gulae ac lasciuiae seruientes. Quid primum accusandum

est? quod honorati, an quod senes, an quod Christiani, an quod periclitantes? Quis enim hoc fieri posse credat, vel in securitate a senibus, vel in discrimine a pueris, vel vnoquam a Christianis? Iacebant in conuiujs obliui honoris, obliui aetatis, obliui professionis, obliui nominis sui Principes ciuitatis cibo conferti, vinolentia dissoluti, clamoribus rabidi, bacchatione furiosi, nihil minus quam sensus sui, imo quia prope iugiter tales, nihil magis quam sensus sui. Sed cum haec ita essent, plus multo est quod dicturus sum, finem perditioni huic nec ciuitatum excidia fecerunt. Denique expugnata est quater vrbs Gallorum Treuer opulentissima. Proniptum est de quo dicam. Sufficere utique; debuerat emendationi prima captiuitas, ut instauratio peccatorum non instaurasset excidium. Sed quid plura? incredibile est quod loquor, assiduitas illic calamitatum, augmentum criminum fuit. Sicut enim anginum illud monstrum, ut fabulae ferunt, quod multiplicabat occisio, ita etiam in Gallorum excellentissima vrbe ijs ipsis quibus coerebantur scelera, plagis crescebat, ut putares penam ipsorum criminum, quasi matrem esse vitiorum. Et quid plura? Ad hoc quotidie malorum pullulantium multiplicatione peruentum est, ut facilius esset urbem illam sine habitatore, quam vllum pene habitatorem esse sine crimine.

Et postea. Nam praeter caetera, cum doctus illic praecipuis & generalibus malis auaritia & ebrietate omnia concidissent, ad hoc postremo rabida vini auaritate peruentum est, ut principes vrbes ipsius, ne tunc quidem de conuiujs surgerent, cum iam hostis urbem intraret: adeo etiam Deus ipsis euidenter, ut credo, manifestare voluit cui perirent, cum per quam rem ad perditionem vltimam veniant, eam ipsam agerent cum perirent. Vidi ego illic res lachrymales, nihil scilicet inter pueros differre & senes. Vna erat securitas, vna leuitas, simul omnia luxus, potationes, perditiones, cuncta omnes pariter agebant: ebriabantur, enecabantur, lasciuiebant in conuiujs, vetuli & honorati, ad viuendum prope iam imbecilles, ad vinum praeuahidissimi, infirmi ad ambulandum, robusti ad bibendum, ad gressum nutabundi, ad saltandum expediti. Et quid plura? In hoc per cuncta illa quae diximus, deuoluti sunt, ut compleretur in eis dictum illud sermonis facti, *vinum & mulieres apostatate faciunt a Deo*. Nam dum bibunt,

bunt; ludunt; mœchantur; infaniunt; Christum negare cœperunt. Et miramur post omnia ista, si ruinarum rerum suarum passi sunt, qui tanto ante mentibus corruerunt? Nemo itaque urbem illam in excidio suo tantum petisse credat. Vbi enim talia acta sunt, prius iam perierant quam perirent.

*De ijs, qui in summa calamitate petebant
Circenses.*

Sal. lib. 6. **I** Acebant passim viriisque sexus cadâuera nuda, lacerata, urbis oculos inestantia, auiibus canibusque laniata; lues erat viuientium, fœtor funereus mortuorum, mors de morte exhalabatur, ac sic etiam qui excidijs supradictæ urbis nō inter uerant, mala alieni excidij præferebant. Et quid post hæc, inquam, quid post hæc omnia? quis æstimare hoc amœnæ genus possit? Pauci nobiles, qui excidio superuerant, quasi pro summo deletæ urbis remedio, Circenses ab imperatoribus postulabant. Ve lem mihi hoc loco ad exequendam rerum indignitatem patrem negotio eloquentiam dari, scilicet ut tantum uirtutis esset in querimonia, quantum doloris in causa. Quis enim existimare possit, quid primum in his, de quibus diximus, accusandum sit, irreligiositas, an stultitia, an luxuria, an amœtia: totum qui pœ in illis est. Quid enim aut irreligiosius, quæ petere aliquid in iniuria Dei? aut quid stultius, quam quid petas nō considerate? aut quid tam perditum luxus, quam in luctu res desiderare luxurie? aut quid amentius, quam in malis esse, & malorum intelligentiam non habere? Quæquam in ijs omnibus nulla res minus culpanda est, quam amentia? quia uoluntas crimen non habet; ubi furor peccatur. Quo magis hi de quibus loquimur, accusandi sunt, quia sani insaniebant: Circenses ergo Treuiri desideratis, & hoc vastati, hoc expugnati, post cladem, post sanguinem, post supplicia, post captiuitatem, post tot euerse urbis excidia: quid lachrymabilis hac stultitia? quid luctuosus hac amentia? Fateor, miserimos esse vos credidi, cum excidia passi estis; sed miseriores vos uideo, cum & spectacula postulatis. Putabam enim vos in excidijs rem tantum atque substantiam, nesciebam etiam sensum atque intelligentiam perdidisse. Theatra igitur queritis, circum à principibus postulatis: quæso cui

statui, cui populo, cui ciuitati? Urbi exusta ac perditæ, plebi captiua, & interceptæ, quæ aut perijt, aut luget? De qua etiam si quid superest, totum calamitatis est; quæ cuncta aut mœstitudine est auxia, aut lachrymis exhausta, aut orbitate prostrata: in qua nescias penè cuius sit fors peior ac durior interfectorum, aut uiuentium. Tantæ enim sunt miseriæ superstitum, ut infelicitatem uicinet mortuorum. Ludicra ergo publica, Treuiri, petitis, ubi quæso exercenda? an super busta & cineres, super ossa & sanguinem peremptorū? Quæ enim urbis pars his malis omnibus vacat? ubi nō cruor fusus, ubi non strata corpora, ubi non concisorum membra lacerata? Vbi que facies captæ urbis, ubique terror captiuitatis, ubique imago mortis. Iacent reliquæ infelicissimæ plebis super tumulos defunctorum suorum, & tu circenses rogas? Nigra est incendio ciuitas, & tu uultum festiuitatis usurpas? Lugent cuncta, tu lætus es? Insuper etiam illecebris flagitiosissimis, Deum prouocas & superstitionibus pessimis iram diuinitatis irritas. Non miror planè non miror tibi euenisse mala quæ consecuta sunt: Nam quæ tertia excidia non contexerunt, quarto petierunt.

Infestatio magistratuum.

Sal. lib. 7. **S** tatuunt non adulterandum, & primi adulterant: statuunt non furandum, & furantur: quamuis penè non possum dicere quod furentur; non enim sunt quod agunt, furta, sed latrocinia. Punit enim iudex in alio peculatum, cum sit ipse peculator: punit rapinam, cum ipse sit raptor: punit sicarium, cum ipse sit gladiator: punit effraiores claustrorum, & ostiorum, cum ipse sit euerfor urbium: punit exspoliatores domorum, cum sit exspoliator prouinciarum. Atque hoc utinam illi tantum qui in potestate sunt positi, & quibus ius exercendorum latrociniorum honor ipse largitur. Illud grauius ac magis intolerabile, quod hoc faciunt, & priuati ipsædem ante honoribus functi. Tantum eis adeptus semel honor dat beneficij, ut semper habeant ius latrocinandi. Adeo etiam cum destiterint, ad administrandum potestatem habere publicam, nō desinunt tamen ad latrocinandum potestatem habere priuatam; ac si leuior est potestas illa quam habuerunt iudices, quàm hæc, quam priuati habent. In illa enim

eis sæpè succeditur, in hac nunquam. Ecce quid valeant statuta legum, ecce quid proficit diffinitio sanctionum, quas illi spernunt maximè qui ministrant. Sanè ad parendum humiles abiectique coguntur; compelluntur iussis obtemperare pauperculi; & nisi obtemperauerint, puniuntur. Eandem enim rationem in hac re habent, quam in tributis.

Soli iussis publicis seruiunt, sicut soli tributa solvunt: ac sic in ipsis legibus, & in ipsa iusta rerum præceptione maximum iniustitiæ scelus agitur, cum ea minores quasi læra obseruare coguntur, quæ maiores ingitit quasi nulla conculcant.

(··)

Finis Libri Decimi quarti.

DE FORMA, ET CHARACTERE SACRÆ ELOQVENS T I AE.

LIBER DECIMVSQVINTVS.

HÆRET intimis affixa sensibus nostri Theophrasti memoria, qui licèt naturam expleuit viuendo, nobis tamen immaturus obiisse videtur; tantum sui desiderium bonis omnibus reliquit. Et eius quidem virtutes posterior ætas intuebitur, nec ynquam de tanti viri sapientia, fide, religione, constantia, & assiduis in propagandâ Crucis gloria laboribus conticecet. Scis ipse N. qualis, & quantus fuerit, nec apud imperitum loquor. Mihi quidem virum illum planè admirabilem in hac ferrea hominum ætate, quasi auri generis particulam ostendisse natura videbatur, cuius vita perpetua fuit vitiorum censura, norma motum, clarissimarum virtutum imago; Vox autem iuge quoddam sapientiz cœlestis oraculum. Erat illi ingenium velox, pectus sapientiz, & virtutis ferax, mens actis, præcelsa, & voluctibus (vt ita dicam)

Concionatoris egregij laus.

flammis semper accensa; Quæ neque asperitatibus rerum imminuta torpesceret, neque blanditijs oppressa conuiueret. Corpus etiam ipsum laboris patiens, atque illius staturæ & maiestatis, quæ tantæ mentis pondus commodè sustentaret. Cumque à puero magnarum artium fontes imbibisset, quibus prodesset aliquando mortalibus posset, non se vnus vrbs parietibus conclusit, sed magno animo in totius generis humani commercium emisit. Emicuit tum illa non ancillantis facundiz misera quædam necessitas, sed vis dicendi quædam ineluctabilis, quam timerent improbi, venerarentur boni, ipsi terrarum principes formidarent simul, & diligerent. Et cum per tot annos in his concionum fluctibus iactarentur, numquam in exhaustus ille fons arefcebatur, sed vt Oceanus, qui aquas cœlo, & terris præbet, in suis semper curibus totus est, atque integer, sic ille se rebus humanis ita impendebat, vt dare quidem posset, nihil posset deperdere. Nec mirum si tam diuturnus ingentis illius Oratoris vigor fuit, hærebat